

Põhja-Kaukaasias Livoonia eesti külas 1917. aasta maikuus peetud Krimmi, Kaukaasia ja Lõuna-Venemaa eesti asunduste kongressi kirjeldused, kajastused ja materjalid eestikeelsetes ajalehtedes (Postimees, Pealinna Teataja, Päevaleht). Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Postimees (nr. 115), 26. mai 1917, lk. 3

Üleskutse Kaukasia ja Krimmi Eesti asunikudele.

Selle päälkirja all saadeti meile kiri, mis 30. aprillil oli kirjutatud ja 10. mail Beskorboje postiasutuses Kubani maak. posti pandud, aga alles pääle Nelipühi kohale jõudis. Nii ei võis see kiri küll enam oma otstarwet täita, siiski awaldame lühidalt selle sisu.

Sellest arusaades, et praegu üleelataw tähtjas silmapilk kõiki oma wabaduse kaitseks ja tarwiliste õiguste nõudmiseks ühinema sunnib, otsustasid Liwonia Eesti asunduse seltskonna tegelased 21. ja 22. maiks Liwoniasse kõigi Lõuna-Wenemaa Eesti asunduste esitajad kongressiks kokku kutsuda. Päewakorra punktid olid: Ajaloolik silmapilk, kodumaa ja asundused, asunduse kool, rahwaülikool, keskkool, asunduste raamatukogud, asunduste rahwamajad, seltsid, keskkohakorraldus, häälekandja, kogused ja laulupidud.

Iga päewakorra punkti kohta taheti lühike kõne pidada, mis läbirääkimise aluseks oleks.

Kuidas see kongress, mis iseenesest nii wäga tarwilik, korda läks, on meil praegu weel teadmata, kuid kahjuks ei saanud meie — eespool tähendatud põhjusel — selleks kuidagi kaasa aidata.

Postimees (nr. 120), 1. juuni 1917, lk. 4

Esimene Eesti asunikude kongress.

Lõuna-Wenemaa Eesti asunikude kongress, mis Liwonia asunduses Kubani kasakamaal nelipühil 21., 22. ja 23. mail ära peeti, läks wäga hästi korda, Asemikka oli ilmunud pea kõigist asundustest, mõnest kohast neli-wiis ja rohkem inimest. Pikk tee ja nüüdsed rasked sõiduolud ei takistanud asunikka Samarast, Krimmist, Batumist jne. Liwoniasse sõitmast. Suhumi mehed rääkisid uhkusega, et nad teel olnud terve nädala päewad; samaralased ei saanud mitmel ööl silmi kinni panna, sest rongid on sõitjaid püsti täis, nõnda et waewalt istet wõib leida. Laialine osawõtmine kongressist tunnistab, kui suur huwi on asunikudel Eesti asja wastu. Endine isand Lukats'i teguwiiis asunikude asjus tunnistati kõikide poolt hukka.

Lähemal ajal ilmub Eesti ajalehtedes täieline kongressi kirjeldus, mille täidesaatmine iseäralise komitee hooleks jäeti.

Kongressi liige Karl Solon.

Postimees (nr. 121), 2. juuni 1917, lk. 3

Kaukasia ja Lõuna-Wenemaa Eesti asunduste kongressi terwitus.

(„Postimehe” eratelegramm)

Esimene Kaukasia ja Lõuna-Wenemaa Eesti asunduste esitajate kongress, mis 21. ja 22. mail Liwonia asunduses Kubani maakonnas koos oli, et oma seisukorda praeguse ajaloolise silmapilgu kohaselt läbi harutada, tegi otsuseks kõigest jõust kallist kodumaad selle wõitluses rahwuslise aluse ja ilusa tulewiku eest toetada. Terwitus kodumaale ja tema wabaduse eest wõitlejatele.

Esimees Samuel Samlenko.

Postimees (nr. 128), 10. juuni 1917, lk. 2

Eesti asunikude kongressilt.

Ühe tublima asunduse-tegelase Sommeri poolt, Liwonia Kaukasia Eesti asundusest, saadeti aprilli-kuul kõigile Kaukasia Krimmi ja Lõuna-Wenemaa Eesti asunikudele üleskutsed, ilmuda asunikude ühisele kongressile Liwonia Eesti asundusesse. See üleskutse ei jäänud mitte hüüdjaks hääleks kõrbes, waid leidis laialipillatud suguwendade seas sooja wastukõla. Paljud asunduste ja seltside, küll Krimmist, Taga-Kaukasiast ja Rostowist D. ä., koguni Samarast ilmusid kohale, waatamata liikumise raskuste pääle, mis praegu, iseäranis Kaukasia ja Lõuna-Wenemaa raudteel walitsemas. Lahked liwonlased tulid raudtee-jaama hobustega wastu ja pehmelt mööda mustamullalist teed weeresid nobedasti wankrid lihawate hobuste järel kauge asunduse poole.

Liwonias wõeti meid liigutawa lahkusega wastu. Kõigepidi oli külaliste eest hoolt peetud. Lahked perenaesed katsid rikkalikult lauad, kõlas igal pool selgelt ja armsalt Eesti keel. Lendes läks sääl kauges, kuid armsas Eesti kodus kolm päewa, mis kongress kestis, mööda.

Küllap asunduste büroo juhatus korralikult kongressi tööst, millest kõik saadikud tõsiselt hoolega ja asjalikult oma asju harutades osa wõtsid, pikemalt kõigi Eesti ajalehetele kirjutab. Tänatud olgu aga suure lahkuse ja armastuse eest suguwendade wastu Liwonia asunikud! Olge julged, liwonlased, et teie aukoha wäärt Eesti asunik-

kude seas olete, olge julged, et kodumaa ja kodurahwas teie tööd mõistab hinnata ja kõiges püüab jõudu mööda abiks olla.

E. Paawo.

Pealinna Teataja (nr. 70), ilmus Petrogradis, 17. juuni 1917, lk. 3

Lõuna Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste kongress 21 ja 22 mail.

Liwonia asunduses Kubanimaal, oli 21. ja 22. mail Lõuna Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste kongress. Asundused olid peaaegu kõik oma asemikud kongressile saatnud, ka Krimmi ja Lõuna Samara asundused olid esitatud. Kongress oli küll kahe päewa peale määratud, kuid kolmas tuli veel lisaks võtta. Kongressi awas korraldaja komitee esimees S. Sommer, keda koosolejate poolt ühel healel kongressi juhatajaks waliti. Esimehe abideks waliti Dr. H. Kukk ja Ülem-Linda kooliõp. Martin; kirjatoimetajaks waliti Liwonia kooliõp. J. Heidow, abideks stud. med. Fr. Mõistlik Pjatigorskist ja kooliõp. D. Weike Samarast. Meeleolu oli kongressil ülendaw, waimustus suur. Koolimaja oli toredasti Eesti lippudega ja wannikutega kaunistatud. 22. mail läksid kongressi liikmed ühes rahwaga pidurongis muusika saatel asunduse puiestikku, kus meeting ära peeti. Kahe esimese päewa õhtul oli külalistele asunduse poolt pidusöök, kus harilikka laua kõnesid peeti.

Kolmanda päewa õhtul oli asunduste kooliõpetajate koosolek.

Lõpuks wõeti kongressist osawõtjad ühiseks päewapildiks üles. Kõikidele kongressist osawõtjatele anti asunduse poolt prii korter ja ülespidamine, ka lähemast waksalist asundusse toomine ja wiimine oli asunduse poolt hinnata.

Kongressil wõeti wastu pikem resolutsion üleüldise seisukorra ja asunduste lähema korralduse asjus. Selle toome järgmises numbris.

Päewaleht (nr. 137), 23. juuni 1917, lk. 1–2

Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste esimene kongress

21., 22. ja 23. mail Liwonias, Kubani m.

Riigipööre tõi igal pool uut elu ja liikumist. Wabaduse lained ei jätnud ka asundusi puutumata. Kohe pärast wana korra langemist tekkis Liwonia seltskonnategelaste seas mõte, ümberkaudsete asunduste asemikkude koosolekut kokku kutsuda, kus tähtsamate päewaküsimuste üle wõiks aru pidada. Et ettewõte õnnestaks, selleks as-

tuti kahe suurema asundusega — Altmäe ja Haginskiga — kirjawahetusse. Kui nende asunduste poolt kongressi mõte heaks kiideti, siis waliti selleks kongressi korraldaja komitee, mille liikmeteks kõikide Liwonia asunduse seltskondliste korralduste esimehed ja wallawanem kutsuti. Kongressi korraldaja komitee juhatajaks waliti S. Sommer ja kirjatoimetajaks hr. Lems.

Kongressi päewakorda wõeti järgmised 12 küsimust: politikaline silmapilk, rahwuslik aade, asunduse kool, rahwa ülikool, keskkool, raamatukogud, seltsid, rahwamajad, Kaukasia Eesti kogudus, asunduste laulupidud, asunduste korraldus ja asunduste häälekandja. Kongressi üleskutse ühes päewakorraga saadeti kõikidele Kaukasia, Krimmi ja Samara Eesti asundustele. Peale nimetatud asunduste saadeti hiljem ka Odessa, Kiiewi ja Moskwa Eesti seltsidele kutsed. Ka suuremate Eesti ajalehtede kaudu teatati kongressi kokkukutsumisest. 18 asundust saatsid oma asemikud kongressile, 5 asundust kirjalikult terwitused, kuna 12 asundust waikisid, wõi ei saanud nad kutseid kätte. 18 asunduse poolt wõtsid kongressist 45 saadikut osa.

Korraldaja-komitee oli selle eest hoolitsenud, et saadikutel üksikutes peredes prii korter ja ülespidamine oli, ka raudteejaamast, mis 25 w. kaugel, külalistel hinnata sõit asunduse poolt edasi tagasi.

Et praegu sõidutingimised raudteedel kuulumata rasked, siis oli kartust, et kaugematest asundustest, nagu Krimmist, Samarast ja Karsist, saadikud tulemata jäämad. Kuid just nimetatud asunduste esitajad jõudsid kõige waremalt kohale.

Asunduste esitajatele juhatas korteri-büroo korterid kätte. Ligematest asundustest sõitsid saadikutega ühes palju teisi asunikka, keda kongress huwitas. Kongressi kohaks oli uus ruumikas teliskiwist koolimaja, mis toredaste oli haljaste okstega, kõigiwärwiliste lillewannikutega ja rahwusliste lippudega ära ehitud. Wäljas lehwisid kaks suurt rahwuslist ja kaks punast lippu. Ka mitmed eramajad olid rahwuslised lipud wälja pannud.

Nelipühi esimesel päewal, kell 4 p. l. awas korraldaja-komitee esimees S. Sommer kongressi. Awamise kõnes tuletati kõige pealt rewolutsioni ohwrid meelde ja austati nende mälestust püstitõusmisega. Edasi tähendas kõneleja kongressi ülesannete ja tähtsuse peale, sest see on esimine kord, kus need rahwakillukesed, kes Kaukasia ja Krimmi põletawa päikese all ning Samara steppides laiali pillatud, endid jälle koguwad, et oma asemikkude kaudu ühiseid sihtisid üles seada, mille järele tuleks asunduste elu wabaduse koidu ajal parema tulewiku poole juhtida. Asunikud on silmapilgu tähtsusest aru saanud, sest nad on endi asemikud tuhandete werstade tagant kokku saatnud. Kongressi töödele kõige paremat edu soowides lõpetas ta kõne ettepanekuga, laulda: „Mu isamaa mu õnn ja rõõm.”

Kongressi juhatusesse waliti ühel häälel juhatajaks S. Sommer ja abideks Dr. H. Kukk Kislowodskist ja kooliõp. Martin Suhumist, kirjatoimetajaks kooliõp. Heidow Liwoniast ja abideks stud. med. Wold. Kuusk Krimmist, kooliõp. Daniel Weiken Samarast ja raamatukaupmees F. Mõistlik Pjatikorskist. Peale eestseisuse walimist terwitati peaaegu kõikide asunduste ja seltside poolt kongressi, mille asemikud olid kohale ilmunud. Telegrammide ja kirjade teel terwitasid kongressi stud. jur. A. Ström Medweschist ja Kristjan Palu Samarast. Mitmed terwitusekirjad jõudsid peale kongressi kohale.

Esimesest päewakorra punktist — ajaloolik silmapilk — oli kaks referenti kutsutud kõnelema ja nimelt: Rostowist prof. Rosenthal ja Kislowodskist sõjawäe wanem arst Dr. M. Kukkk. Et prof. Rosenthal puudus, kõneles esimesena Dr. H. Kukkk.

Kõneleja wiibis pikemalt Wene rewolutsioni walmimise juures ja seletas, et tsarismus ühelt poolt ja Saksa politika teiselt poolt Wene rewolutsioni ette walmistasid. Et Wene rewolutsion nii lühikene oli — ainult 2—3 päewa — see ei olnud mitte sellepärast, et oleks Wenemaal kõik jõud hästi rewolutsioniks ette walmistatud olnud, nagu seda wäljamaalased esiotsa arwasid, waid üleüldine rahwa wiha, wõi rahulolematuus, mis ennast kõlbmata tsarismuse wastu igal pool ilmutas, wiis ta ruttu läbi. Edasi peatas Dr. Kukkk pikemalt üksikute riigiwalitsemise laadide juures ja seletas, et föderatiwne wabariik Wenemaal, kus palju üksikuid rahwusi elab, kõige kohasem oleks.

Kõnele järgnesid elawad läbirääkimised. Lõpuks tunnistati ühel häälel föderatiwne wabariik Wenemaale ainsaks sündsaks riigiwormiks. Eestimaa kohta wõeti terve rida resolutsionisid wastu.

Esimesel päewal kaugemale ei jõutud, sest pidusöök oli Liwonia perenaiste poolt saadikutele walmistatud ja paluti külalised pidulauda. Pidulauad olid toredaste elawate lilledega ära kaunistatud ja terve ruum, kus einet wõeti, ujus haljaste okste ja mitmevärwilistest lilledest põimitud wannikute kaunistuses, kus rahwuslisi lippusid oli rohkel hulgal wälja pandud. Pidusöögi ajal mängis puhkpillide koor, lauldi isamaa laulusid ja peeti rohkeste kõnesid. Herra Heidowi laulukoor kandis mõned laulud ette. Peale pidusööki algas saalis tants, kus kaugelt tulnud külalistel wõimalik oli Liwonia nägusate neidudega tutwust sobitada. Hommikul kella 3—4 ajal lahkusid wiimased pidult.

Järgmisel päewal algas kongress kell pool kümme.

Dr. M. Kukkk andis aru tähtsamate Wene politika parteide programmidest. Läbirääkimistel selgus, et eestlased ei wõi mitte kadettisid walimistel toetada ega ka sotsialdemokratisid, waid talupoegade ühisust, tööerakonda, rahwussotsialistisi ja sotsialrewolutsionärisid ja teisi erakondi, kelle programmides föderatiwse wabariigi nõue seisab. Elawaid läbirääkimisi sünnitas maaküsimus.

Peale maaküsimuse kohta käiwate resolutsionide wastuwõtmise pidas Liwonia kooliõp. hr. Jaan Heidow kõne asundustee kooli üle. Kõneleja pöörab esite tähewpanemist koolide pahade puuduste peale, kus muu seas rõhutas, et see koguni loomuwastane on, kui wäiksele lapsele kohe peab koolis hakkama wõõrast keelt õpetama ja weel pealegi natural-õpewiisi järele. See ei ole muud kui lapse waimu surmamine. Lapsel kaob niisuguse õpetamise juures igasugune huwi. Niisugune loomuwastane koolikord on ainult wenestamise otstarbeks sisse seatud, ja ka seda ülesannet ei täitnud koolid rahuloldawalt.

Koolide ülemad, inspektorid ja direktorid olid rohkem ametnikud, kui loomulikud koolitöö juhatajad. Sellepärast on tarwis, et kool emakeelne oleks ja õpetus laste emakeeles juba käesolewa aasta sügisel peale algaks. Kõneleja seab koolide uuenduste mõttes terve rea nõudmisi ülesse, mis läbirääkimistele aluseks oli ja resolutsionidena wastu wõeti.

Läbirääkimistest wõtsid iseäranis kooliõpetajad elawalt osa. Heidow nõuab, et rahwas kooliõpetaja waliks, kuna kooliõp. Kresla seletab, et ka kooliõpetaja lahtilaskmi-

ne rahwa käes oleks. Melikow, kooliõp. walimise juures peaks peaasjalikult lastewanemate häält tähele pandama. Martin: kooliõp. walimine olgu kooli nõukogu käes. Dr. Kukkk: Tüliasjad kooliõp. ja rahwa wahel õiendatagu selleks walitud wahekohtus. Sommer: Rahwakooli programm olgu nii kokku seatud, et kooliõpetaja teatawasse keskkooli klassi sisse wõib astuda.

Rahwaülikooli üle oli referendiks kutsutud Haginskist stud. jur. Ström, kes haiguse põhjusel ei saanud ilmuda. Et nimetatud tähtis küsimus koguniste puutumata ei jääks, siis andis S. Sommer selle üle lühikese seletuse. Kõneleja arwas, et rahwaülikooli asutamine sõna tõsisemas mõttes tuleks edespidi arutamise alla wõtta, kui jõud rohkem juba koondatud, kuid kohe järgmisel sügisel tuleks rahwaülikooli mõtet, kui algkoolis saadud hariduse jätkamist, üleüldiste haridusekursuste kujul teostada. Selleks on tarwis, et lähemad asundused endid ühendaksid ja ühisel jõul omale Eesti haritud jõudusid kutsuks ja nii asja korraldaksid, et kui ühes asunduses kursused lõpewad, siis kohe teises algawad, jne., kuna kohalised jõud seal kõrwalisi aineid käsitaksid. Nimetatud ettepanek wõeti ühel häälel wastu ja lubati kohe asjaga algust teha.

Päevaleht (nr. 139), 27. juuni 1917, lk. 2

II.

Keskkooli kohta oli referendiks palutud Krimmist Odessa ülikooli kaswandik arstiteaduse üliõpilane Wold. Kuusk, kes ka kongressile ilmus. Hr. Kuusk näitas elunähtuste waral, kui kahjulikult praegune Wene keskkool Eesti asunduse nooresoo peale mõjub. Harilikult jääb see, kes keskkooli lõpetab, oma rahwa wastu kas täieste ükskõikseks wõi salgab oma rahwuse ja keele hoopis ära ja läheb wõõraste leeri. Sellepärast oleks tarwis, et asunikud asutaks progümnasiumi, kus lapsed Eesti soost kooliõpetajate hoolet ja juhatusel õpetust saaksid, wõi kui see wõimata, siis astugu lastewanemad ühisusteks kokku ja kutsugu ühisel jõul Eesti üliõpilasi lastele õpetust andma, kes neid gümnasiumi keskmistesse klassidesse ette walmistawad. Need mõtted tunnistatakse õigeks hr. Sommeri lisandusega, kes soowitas, et asunikud oma lapsi kodumaale keskkooli ülematesse klassidesse saadaksid edasi õppima, niisama ka sarnastesse ülikoolidesse, kus ümbruses Eesti seltskond ei puudu, nagu Tartus ja Petrogradis.

Kongressi programmi järele wõeti nüüd pidurongkäik asunduse puiestikku ette puhkpillide koori saatel, kus ka miiting ära peeti. Rongi ülesseadmise wõttis lahkeste oma peale asunduse õppi w noorsugu. Miitingul astusid kõnelejatena üles hrad Sommer, Dr. Kukkk, Solon ja Martin. Kõigist kõnedest õõgus tuline rahwuslik waim wastu, kõik kutsusid asunikka üles oma rahwuslist lippu uhkelt kõrgel hoidma, sest meil ei ole asja häbeneneda oma rahwa nime pärast. Rahwuslistel ülejooksikutel ei ole kuskilgi kohta, nad on ilma koduta, kellest keegi tõsiselt lugu ei pea, waid keda kõik põlgawad ja wihkawad. Ärgu asunikkude seast ükski seda põlatud ülejooksikute karja suuredama mingu. Kõnedel nähti mõju olewat. Õudse tundega kuulasid ülejooksikud neid pealt, sest Liwonia asundus ei ole neist puhas. Miitingul lauldi pasunakoori saatel waimustusega „Mu isamaa mu õnn ja rõõm” ja „Isamaa ilu hoieldes”. Koolimaja ees wõeti kõik kongressi liikmed ja asunduste kooliõpetajad ühiseks päewapildiks.

Asunduste raamatukogude üle kõneles herra Mõistlik Pjatigorskist. Igas asunduses peaks oma raamatukogu olema, kuid raamatukogu täidab ainult siis oma kõrget ülesannet, kui seal head raamatud on, kuna pahnakirjandus ainult kahju toob. Raamatukogu korraldajate hulgas peab tingimata kooliõpetaja olema, kes selle eest hoolitseks, et kõik tähtsamad Eesti kirjandusetooded raamatukogusse pääseksid. Kus raamatukogud korraldatud, seal on kooliõpetajad süüdi.

Sommer soovib, et ligistikku olewad raamatukogud läbiloetud raamatuid vahetaksid ja nii täiendaksid raamatukogud üksteist.

Freiberg paneb ette mitme asunduse peale keskraamatukogu asutada, kus ka kallihinnalised raamatud aset leiaksid. mis väikestel raamatukogudel raske omandada.

Sommer soovib, et niisugustes kohtades, kus raamatukogu asutamiseks pinda ei ole, kutsutagu lugemisingkonnad elule.

Asunduste seltside üle kõneleb Altmäe kooliõpetaja hr. A. Kresla. Kõneleja näitab pikemas ülevaates seltside tähtsust rahva elu peale, kusjuures kodumaalt näitusi toob. Edasi peatab ta seltside tüüpuste juures ja juhib tähelepanemist selle peale, kui suurte raskustega seltsidel wana walitsuse ajal tuli wõidelda. Lõpuks soovib kõneleja, et ühes asunduses mitte palju seltsisid ei oleks, mis jõudusid killustaks, waid parem oleks ainult kaks seltsi alal hoida ühes mitmesuguste jaoskondadega: üks — aateline, teine — majandusline.

Läbirääkimiste ajal soovib Dr. Kukkk põllumeesteseltsisid asutada, kuna Kresla nende asutamist just praegu tarwilikuks ei pea, sest puuduwad weel agronomid, kes juhatust annaksid, kuidas põldu wäetada jne.

Asunduste korralduse ja kongresside üle kõneles S. Sommer lühidalt, seletades, et asunduste korraldamine õieti tarwilik on.

Et asunduste rahwamajade jaoks kutsutud referent hr. Kiesel Tiflisist ei ilmunud, siis soovitas S. Sommer rahwamajasid, kus eraanded ja laenud selleks ei ulata, aktsiaseltside abil ehitada.

Kaukasia Eesti alunduste koguduse asutamise üle rääkis ilmumata jäänud kõnelejate õp. Aksini ja Mihkelsoni asemel, kooliõp. Martin. Hr. Martin näitas elawates wärwides, kui tarwilik Kaukasia ühise Eesti koguduse asutamine on. Ühine kogudus ühendaks kõik Kaukasia Eesti asundused üheks üksuseks ja selleks ta peatarwitus ongi. Kaukasia Eesti asundusi kaheks koguduseks jaotada, sunnib eeslasi sakslastega ühinema, mis mitte soowitaw ei oleks. Koguduse asjus läbirääkimistel tuli kaks woolu ilmsile: ühed olid ühise Kaukasia Eesti koguduse poolt, kuna teised arwasid paremaks kaks kogudust asutada, üks Põhja-Kaukasia ja teine Lõuna-Kaukasia asunduste tarwis. Põhja-Kaukasia asunduste esitajad kaldusid wiimase woolu poole. Iseäranis kooliõp. Heidow oli ühise koguduse asutamise mastu, ka Melekow ja Kresla tõendasid, et nad kui asunduse esitajad wolitatud on kongressil nõudma, et Põhja-Kaukasiaasse ise kogudus saaks asutatud, sest Suhumist on õpetajal kauge nende asundustesse käia. Suhumi asunduste esitajad seisid kindlaste ühise Kaukasia Eesti koguduse asutamise poolt. Nende arwamust toetasid omalt poolt ka Dr. Kukkk ja S. Sommer. Hääletamisel selgus, et kongress oli ühise koguduse asutamise poolt ja nimetatud küsimuse lõpulikuks otsustamiseks kutsutakse Suhumi sellekohase komitee poolt kõi-

kide Kaukasia Eesti asunduste asemikkude kongress lähemal ajal kokku, kus ka koguduse asutamise põhjuskiri läbi waadatakse.

Puudusid kõnelejad asunduste häälekandja ja laulupidude jaoks. Mõlemate küsimuse kohta andis S. Sommer lühidalt seletust. Sellega oli kongressi päewakord läbi arutatud ja saadikud paluti kõrwalolewasse ruumi ühisele pidusöögile, kus pidukõned ja elada laskmised ei puudunud. Wahetewahel laulis Hoboleja laulukoor, kuna üleüldiseid isamaa laulusid kõik pidulised waimustusega ühiselt laulsid.

Järgmisel päewal, kolmandal pühal. kestis kongress edasi, nimelt arutati uueste resolutsionid läbi ja wõeti wastu. Waliti ringkonna büroo, kuna jaoskonna bürood koha peal walitakse. Ringkonna-büroo asjaajamise kulude katmiseks pandi kohe 219 rubla 50 kop. kokku ja anti büroo juhataja S. Sommeri kätte. Eesti rahwa museumi maja ehitamise tarmis pandi 142 rbl. 14 kop. kokku, kuna kohalisest asundusest weel lisa lubati korjata. Emakeelse õpetuse sisseseadmise asjus asunduse koolides järgmise õpeaasta algul teatati kongressi otsus hariduseministrile ja Kaukasia õpekonna kuraatorile.

Kongressi ametlise lõpusõna ütles esimees S. Sommer, milles kõiki kongressist osawõtjaid tänas ja awaldas lootust, et siin tehtud töö mitte ei wõiks paberi peale jääda, waid iga osawõtja pühamaks kohuseks olgu neid otsuseid, mis ühiselt tehtud, tegelikult elusse wiia. Kaswagu kongressil külwatud seemnest puu, mille tihedate oksade all warju leiame, kui wõõrad tuuled waljult puhuwad. Hoidku alati asunikud oma keskel kokku ja kandku soojalt kodumaad ja oma rahwast südames, siis naeratab parem tulewik meile wastu. Kõne järele lauldi waimustatult „Mu isamaa mu õnn ja rõõm”. Sooja sõnadega tuletas Dr. H. Kukk kongressi tööd ja asunikkude iseäralisi ülesandeid oma rahwa wastu meelde, kutsus kõiki üles oma Eesti nime au sees hoidma, et ausus, tublidus ja Eesti nimi lahutamata mõisted oleksid. Juhatuse nimel tänas esimees koosolekut tänuawalduse eest ja awaldas soowi, et järgmisel kongressil jälle kõik uueste kokku saame ja mitte enam kui wõõrad, waid kui wanad head tuttawad, kellel ühisest tööst head mälestused järele on jäänud.

Kongressi töö oli wiljakas, meeolelu ülendaw ja läbirääkimiste toon asjalik. Igalühel jäi kongressist hea mälestus järele. Ühise töö järele oli sarnane kodune õhkkond tekkinud, et kahju oli üksteisest lahkuda.

Õhtul oli weel kooliõpetajate koosolek, kus asunduse kooli küsimust asjatundjate poolt mitmeti walgustati. Kooliõpetajate koosolekut juhatas ülemkooliõp. Sauer Rostowist. Kõik Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste ringkonna kooliõp. astusid ühisuseks kokku ja walisid ajutise komitee, kes põhjuskirja wälja töötab.

Kongress jättis Liwonia asunduse peale hea mõju. Kõigil oli kahju, et haruldased külalised ruttu ära sõitsid. Kauaks ajaks jääb nimetatud kongress liwonlaste seas jutuaineks.

Saadik.

Postimees (nr. 139), 23. juuni 1917, lk. 1; Resolutsioonid ilmusid ka Peterburi ajalehes Vabadus (nr. 1), 20. juuni 1917, lk. 1 ja (nr. 2), 21. juuni 1917, lk. 2–3

Kaukaasia ja Lõuna-Wenemaa Eesti asunduste asemikkude esimese kongressi otsused 21., 22., 23. mail s. a. Liwonias Kubanimaal

Weneriigi ühiselu kewade, täis koha, müha ja sünnituse wõimet, toob need sidemed nüüd selgemini päewawalgele, mis Eesti isamaad ja tema asundusi laias riigis on waimliselt sidunud, ning kingib wõimaluse neid sidemeid kindlustada, et Eestist ja tema asundustest rahwuslist organismust luua. Wabaduste piirkonnas on see elu-nõudlik. Sellest tuleb kasu kõigepäält asundustele enestele, kuid ka kogu Eestile. Waimliste ja poliitiliste sidemete kindlustamise järele peawad ka majandusliste sidemete otsimised ja loomised tulema, milleks iseäralised looduse ja maasaaduste tingimised siin, meie juures, ja sääl, nende juures, kawatsusi pakuwad.

Nüüd, kus kodus, Eestis, ühiselu alal palju tööd, ei saada siin esiotsa palju mahti asunduste pääle mõtelda, seda agaramalt peawad aga asundused ise oma elukorra arendamise ja Eestiga ühinemise asjus tööd tegema. Nad on ka seda südisti algatanud, nagu nende esimese kongressi otsused näitawad, mis meile kongressi esimehe Sommeri poolt awaldamiseks kätte saadetud. Kongressi otsused on päriselt laialdase kawa loonud.

I. Riikline korraldus.

1. Tallinnamaa, Põhja-Liwiimaa ja naabruses olewate kubermangude osad, kus eestlased enamuses on, ühinewad Estonia nime all üheks Wene wabariikide liidu osaks.
2. Estonial on täielik sisemine autonomia omawalitsuses, keeles, koolis, kohtus ja usus.
3. Estonial on oma esitajad Wene wabariikide esitajate kogus ehk kogudes.
4. Estonial on oma saadikutekogu, ehk maapäew, kes kohalikud seadused annab, kelle ees omawalitsuse asutused ja ametnikud wastutawad on.
5. Wene wabariikide keskwalitsusel on õigus Estonia omawalitsuse üleriikliste põhjusseaduste täitmise järele walwata.
6. Estonias wõiwad ainult Estonia kodanikud riigiametnikud olla.
7. Eesti keel on Estonia piirides ametlik asjaajamise keel.
8. Maaküsimus Estonias jääb oma maapäewa otsustada.
9. Estonial on oma sõjawägi.
10. Estonia kodanikud teeniwad rahuajal ainult oma riigi piirides ja on siis sääl ainukeseks sõjawäeks. Eesti asunikudel on õigus Estonia sõjawäes teenida.

11. Rahvusliste vähemuste üheõiguslus kõikides Wene wabariikides, nii ka Estonias peab Asutawa Kogu poolt üleriiklises põhjusseaduses kindlaks määratud olema.

II. Asunikud ja poliitilised erakonnad.

Eesti asunikud, kui väikerahwa liikmed, kes maa eraomanduse poole hoiawad ja tööd eksploateriwa kapitalismuse wastased, wõiwad loomulikult ainult nende erakondadega ühes walida, kelle politika programmid wäikese rahwaste huwidele wastawad. Niisugused erakonnad oleks talupoegade ühisus, tööerakond, rahwasotsialistid ja sotsialrewolutsionärid.

III. Maaküsimus.

1. Maad wõib omandada ainult see, kes teda isiklikult harib, olgu oma pere, ehk palgatud tööjõu abil, ise töösid juhatades. Maa-omandamise õigus Estonias on Eesti asunikudel niisama, kui Estonia kodanikkudel.
2. Erasikul ei ole luba maad rentida.
3. Maa ei tohi kauplemise objektiks olla, waid tema peab koha pääl kindlasmääratud normal-wäärtus olema. Maa müügi- ja ostu-wahetalitajaks peab ainult osariik olema.
4. Pääle maa normalhinna tasutakse maaomanikule müügi puhul see osa tema ehituste ja paranduste hinnast wälja, mis ostjale weel teatawa aja jooksul sissetuleku-allikaks wõib olla.
5. Ühe pere poolt omandatawa maatüki suuruse alam- ja ülem-määra teeb kohalik omawalitsuse üksus kindlaks, kusjuures tuleb kohaseid olusid ja isikliku ettevõtlikkuse wabaduse tingimist tähele panna.
6. Osariik peab põllukultura tõstmise ja süwendamise eest igapidi hoolitsema — nimelt peawad kõik põllutööga ühenduses seiswad ühisused tarwilikku toetust leidma.
7. Metsad, mis kohaliku kliima pääle mõjuwad, jääwad osariigi omanduseks, kes tarwituskorral kohustatud on metsasid istutama.

IV. Asunduste koolid.

1. Algõpetus peab kõigil hinnata ja sunduslik olema.
2. Koolide ülespidamine on täiesti riigi kulul.
3. Õpetus koolides on emakeeles, riigikeel on üheks sundusliseks õpeaineiks.
4. Algekool on kohaliku omawalitsuse wõimu ja hoole all lastewanematega alatises ühenduses seistes.

5. Algkool peab õpilastele nende eelseisvat tegewusepõldu ja kohalisi elunõudeid silmas pidades, tarwilisi teadusi ja ilmawaateid, s. o. täielist ja ümargust haridust andma.
6. Algkool peab õpilastele wõimaluse andma keskkoolis oma haridust jätkata teatawast astmest alates.
7. Õpetus algkoolis peab lapse hingeelu ja waimuandeid arwesse wõtma.
8. Kooliõpetajad igas algkoolis walib kohalik koolinõukogu.
9. Hõõrumised ja tülid kooliõpetajate ja nende ametisse kutsujate wahel seletab wahekohus, kelle liikmeteks kooliõpetajate ühisuse ja kooliringkonna asemikud ühewõrra on, erapooletu isiku juhatusel.
10. Asunduste kooliõpetajad asutagu Eesti kooliõpetajate liit ja ühinegu kodumaa Eesti kooliõpetajate liiduga.
11. Lapsed peawad kooli tulles tingimata emakeeles lugeda mõistma ja kooliõpetajad on kohustatud õpewiisi üle wanematele juhatus andma.
12. Uuendused asunduste algkoolides tarwis ruttu teoks teha. Õpetus emakeeles algagu juba järgmise õpeaasta algul, milleks Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste esimese kongressi nimel nimetatud asunduste keskbüroo walitsuse ees tarwilikka sammusid on kohustatud astuma.

V. Rahwaülikool.

1. Kongress tunnistab rahwa ülikooli asutamise tarwilikuks.
2. Esialgu tuleks rahwaülikooli, algkoolihariduse jätkamise mõttes, üleüldiste haridusekursuste kujul käsitada.
3. Naesterahwastele korraldatakse majapidamise- ja käsitöö-kursused.
4. Igasuguste kursuste toimepanemiseks ja õpejõudude kutsumiseks ühinewad lähedalolewate asundused ja kannawad ühes koos tarwilised kulud.

VI. Keskkool.

Et wõõra mõju wastu wõidelda, mis Wene keskkool asunduste õpilaste pääle sääl õpimise ajal awaldab, tunnistab kongress tarwilikuks:

1. Asunikud asutagu, kus wõimalik on, progümnasiumid ühes ühiselumajadega.
2. Kus progümnasiumi awamiseks pinda ei ole, kutsugu asunikud ühisel jõul Eesti haritlasi asundusesse, kes kodus nende lapsi keskkooli teatawatesse klassidesse ettewalmistawad ja neile ka Eesti keele, kirjanduse, kodumaa ajaloo ja geografia üle õpetust annawad.
3. Asunikud, kellel wõimalik, saatku omad lapsed kodumaale keskkoolidesse õpima.

4. Asunduste õpilased, kes keskkooli on lõpetanud, mingi kodumaa ehk Soome ülikooli edasi õppima

VII. Asunduste raamatukogud.

1. Igas asunduses peab raamatukogu olema, mida aegapidi uuemate kirjanduseteodetega täiendatakse.
2. Lähedalolevad asundused asutagu ühine keskraamatukogu, kust kallihinnalisi ja erakordseid raamatuid ning käsikirju võib saada, mis üksikutel asundustel oleks kulukas muretseda.
3. Lähedalolevate asunduste raamatukogud laenavad üksteisele teatud aja pääle tarvilisi raamatuid.
4. Iga raamatukogu juures peab sellekohane komitee olema, mille ülesandeks on kõigekülgselt raamatukogu eest hoolitseda. Raamatukogu komitee juhatajaks on kohalik kooliõpetaja.
5. Kus võimalust ei ole raamatukogu asutada, sääl kutsutagu lugemise-ringkonnad elusse.

VIII. Asunduste rahwamajad.

1. Igas asunduses, kus selleks võimalus on, peab rahwamaja olema.
2. Rahwamajad olgu nii ajanõuete kohaselt ehitatud, et sääl kõik asunduses olewad seltsid ühise kodu leiaksid.
3. Rahwamajad ehitatakse kas wabatahtliste annete ja laenude, või sellekohaste aktsiaseltside abil üles.

IX. Kaukasia asunduste kogudus.

1. Kongress tegi otsuseks kõikide Kaukasia Eesti asunduste tarwis ühist Eesti kogudust asutada.
2. Kogudus ise walib õpetaja Eesti soost kandidatide seast.
3. Õpetaja asukohaks soowitakse Suhumi linn, kus kirik ja õpetaja elumaja juba olemas on.
4. Koguduse asutamise küsimuse arendamine jääb Suhumi sellekohase komitee hooleks, kellel kooptatsiooni õigus on. Nimetatud komitee töötab koguduse põhjuskirja wälja, mille läbiwaatamiseks ja wastuwõtmiseks ta kõikide Kaukasia Eesti asunduste asemikkude koosoleku kokku kutsub.

X. Asunduste laulupidud.

1. Kongress tunnistab soowitawaks, et asundustes laulukoorid elusse tärkaks.

2. Laulukoorid töötagu usinasti ja pangu ringkonna laulupidusid toime.
3. Asunduste laulukoorid wõtku 1919. a. Eesti rahwa saajaaastase wabaduse juubeli üleüldisest laulupidust kodumaal osa.

XI. Asunduste korraldus.

A. Üleriikline.

1. Kongress tunnistab asunduste korraldamise tarwilikuks.
2. Asunduste korraldamine olgu üleüldine ja kohalik.
3. Asunduste üleüldise korraldamise otstarbeks asutatakse üleriikline keskbüroo ja kohaliste asunduste korraldamise jaoks ringkonna bürood.
4. Keskbüroo üleriikline asukoht on Petrograd.
5. Keskbüroo liikmed wõiwad olla kohalised asunduste ringkonnad, üksikud asundused ja üksikud asunikud.
6. Üleriiklise keskbüroo ülesandeks on kogu asunduste seltskondlise elu juhatamine: annab asundustele mitmesuguste ühiselu küsimuste üle nõu, seab seltside ja koolide poolt sissesaadetud aruannete põhjal iga aasta üleüldiste Eesti asunduste aruande kokku ja ilmutab küsimuste üle lendlehti wälja; kutsub üleriiklisi asunduste kongressid kokku, esitab asundusi walitsuse asutustes, kodumaa ja teiste rahwaste seltskondliste organisatsioonidega läbirääkimises, astub mitmesuguste walimiste eel nende politikaliste parteidega blokki, mille programmid meie rahwa huwidele wastawad jne.
7. Üleriiklisel asunduste keskbüroodel on õigus tarwilisel korral rändajaid hariduse- ja ühiselu-instruktorid ametisse kutsuda.
8. Iga asundus saadab keskbüroole oma aastategewuse üle aruande.
9. Iga asundus on kohustatud keskbüroo ülespidamise hääks kulusid kandma.
10. Üleriikliste asunduste keskbüroo juures ajub Eesti asunduste hariduse-kapital, mille põhjenduseks asunduste esimese laulupidu puhas sissetulek kakstuhat (2000) rubla määrati. Nimetatud kapitali suurendamiseks peaksid kõik asunikud ja asunduste seltsid oma igapäewasest puhtast kasust teatawa osa ohwerdama. Oleks soowitaw, et asunikud testamentide tegemise juures nimetatud kapitali ära ei unustaks.
11. Asunduste hariduse-kapitali protsenta tarwitatakse sellekohases põhjuskirjas kindlaksmääratud tarwituste pääle.
12. Üleriiklise Eesti asunduste keskbüroo juures asub asunduste häälekandja, mille wäljaandmiseks sellekohane aktsiaselts asutatakse, mille liikmeteks üle riigi laialdased asunikude ringkonnad ja seltsid oleksid.

B. Kohalik.

1. Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti asundused ühinewad ringkonnaks, millel oma büroo ja kongressid on.
2. Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste ringkonna büroo asub Liwonia asunduses Kubanimaal. Büroo ajab ringkonna asju: kutsub kongressid kokku, teeb nende jaoks eeltööd walmis, on alati üleriikliste ja kohaliste büroodega ühenduses, annab kohalistele büroodele tarwilisi juhatusi ja jagab instruktorite tegewuse kohaliste ringkondade wahel ara.
3. Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste ringkond jaguneb neljaks kohaliseks jaoskonnaks: 1) Krimm, 2) Lõuna-Wenemaa, 3) Põhja-Kaukasia, 4) Mustamere rand. Igal jaoskonnal on oma büroo ja kongressid.
4. Ringkonna ja jaoskonna büroode kulud kannawad nende tegewuse piirkonda kuuluwad asundused.
5. Kohaliste jaoskondade korralduse loowad jaoskonnad ise.
6. Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti asunduste ringkonna keskbüroosse waliti: Liwoniast S. Sommer (esimees), kand. kooliõp. J. Heidow; liikmeteks: Altmäelt kooliõp. A. Kresla, kand. Tuisk. Kislowodskist: Fr. Mõistlik, kand. Pawo. Kirjawahetajateks jääwad kõik kongressist osawõtjad asunduste asemikud.
7. Kongress teeb Lõuna-Wenemaa ja Kaukasia Eesti ringkonna keskbüroole kohustuseks wõimalikult ruttu üleüldist Eesti asunduste kongressi kokku kutsuda.

TEKSTIS MAINITUD ISIKUID

Aksi[m], Eduard, pastor

Freiberg

Heidow [Heidov], Jaan.: kooliõpetaja Livooniast, kongressi kirjatoimetaja

Kiesel, [Otto Johannes]: Thbilisist

Kresla, A[ugust]: kooliõpetaja Allmäe külast

Kukk, dr. H[ans]: Kislovodskist, kongressi juhataja abi

Kuusk, Wold[emar]: arstiteaduse tudeng Krimmist, kongressi kirjatoimetaja abi

Lems, hr.: kongressi korralduskomitee kirjatoimetaja

Martin, [August]: kooliõpetaja Ülem-Lindast, kongressi juhataja abi

Melikow/Melekow [Mellikov?]

Mihkelson

Mõistlik, Fr[jedrich]: raamatukaupmees Pjatigorskist, kongressi kirjatoimetaja abi

Paawo, E.: kongressil osalenu

Palu, Kristjan: Samarast

Rosenthal, prof. [Elmar]: Rostovist

Sauer, [Friedrich]: ülemkooliõpetaja Rostovist

Solon, Karl

Sommer, S[amuel]: Livooniast, kongressi ja korralduskomitee juhataja

Ström, A[nton]: õigusteaduse tudeng Eesti-Haginskist

Tuisk: Kislovodskist

Weiken [Veiken?], Daniel: kooliõpetaja Samarast, kongressi kirjatoimetaja abi